

EKONOMIJA I FINANSIJE

EKONOMIJA U POSTPANDEMIJSKOM VREMENU

Prilike za razvoj lokalnog poduzetništva

Ajdin Kahrović
Sarajevo, septembar 2020.

Viši nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini treba da donesu mjere koje će pomoći lokalnoj privredi u postpandemijsko vrijeme.

Jedinice lokalne samouprave u okviru svojih nadležnosti, mogućnosti i potreba treba da donesu mjere koje će pomoći lokalnoj privredi.

Potreban je značajan angažman države na svim nivoima vlasti, što će za cilj imati povratak privrede na stanje prije pandemije COVID-19.

Bosna i Hercegovina nije članica EU-a i nema pristup fondovima koji mogu stabilizovati fondove, pa je potrebno naći finansijska sredstva za stabilizaciju budžeta i ulaganje u privredu.

EKONOMIJA I FINANSIJE

EKONOMIJA U POSTPANDEMIJSKOM VREMENU

Prilike za razvoj lokalnog poduzetništva

Ajdin Kahrović
Sarajevo, septembar 2020.

U partnerstvu sa:

Sadržaj

Skraćenice i akronimi.....	5
1. UVOD	6
2. EKONOMSKI POKAZATELJI	7
2.1. Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini.....	7
2.1.1. Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	7
2.1.2. Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj	10
2.2. Tržište rada u Bosni i Hercegovini za vrijeme pandemije COVID-19.....	12
2.2.1. Opći podaci o kretanju tržišta rada u BiH i svijetu za vrijeme pandemije COVID-19.....	12
2.2.2. Nezaposlenost u Bosni i Hercegovini za vrijeme pandemije COVID-19.....	14
2.3. Robna razmjena Bosne i Hercegovine.....	15
2.4. Kretanje i prognoze BDP-a Bosne i Hercegovine.....	16
2.5. Potrošnja i prihodi od poreza u Bosni i Hercegovini za vrijeme pandemije COVID-19.....	17
2.6. Stepen zaduženost jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini.....	18
3. PODUZETE EKONOMSKE MJERE SVIH NIVOA VLASTI U BIH DO 30.6.2020	24
3.1. Država Bosna i Hercegovina.....	24
3.2. Entitet Federacija Bosne i Hercegovine.....	25
3.3. Entitet Republika Srpska.....	25
3.4. Kantoni u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	26

4.	PRIJEDLOG MJERA I POLITIKA ZA RAZVOJ LOKALNOG PODUZETNIŠTVA U POSTPANDEMIJSKOJ EKONOMIJI	29
4.1.	Pokretanje javnih radova, kapitalnih projekata i investicija	29
4.2.	Programi za zadržavanje broja zaposlenih u privrednim subjektima	30
4.3.	Programi stimulacija za nova zapošljavanja	30
4.4.	Pojednostavljivanje otvaranja novih privrednih subjekata	30
4.5.	Subvencije za kupovinu zaštitne opreme i sredstava	30
4.6.	Smanjenje cijena zakupa poslovnih prostora	30
4.7.	Smanjenje cijena zakupa javnih površina	30
4.8.	Subvencija troškova obrade kredita i kamata na kredite	31
4.9.	Smanjenje parafiskalnih nameta	31
4.10.	Ustupanje marketinškog prostora privrednim subjektima	31
4.11.	Otvaranje novih kapaciteta poslovnih inkubatora	31
4.12.	Podrška za start-up biznise i samozapošljavanje	31
4.13.	Organičavanje školskih ekurzija i izleta isključivo na Bosnu i Hercegovinu	31
4.14.	Isplata neoporezivih naknada kroz vaučere za ugostiteljske i turističke objekte	32
4.15.	Ubrzavanje lokalnih procedura za izgradnju	32
4.16.	Podsticaji za turizam	32
4.17.	Podrška starim tradicionalnim zanatima	32
4.18.	Podrška poljoprivredi i seoskom gospodarstvu	32
5.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	33

SKRAĆENICE I AKRONIMI

COVID-19 – oboljenje izazvano SARS-CoV-2 virusom
(Corona Virus Disease 2019)

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

PUFBiH – Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine

PURS – Poreska uprava Republike Srpske

JLS – jedinica lokalne samouprave

EU – Evropska unija

SAD – Sjedinjene Američke Države

BDP – bruto domaći proizvod

EBRD – Evropska banka za obnovu i razvoj

UIO – Uprava za indirektno oporezivanje

EUROSTAT – Evropski statistički ured

PDV – porez na dodanu vrijednost

KM – konvertibilna marka

PSBiH – Parlamentarna Skupština Bosne i Hercegovine

PFBiH – Parlament Federacije Bosne i Hercegovine

NSRS – Narodna skupština Republike Srpske

1.

UVOD

Pandemija oboljenja COVID-19 izazvala je u svijetu velike ekonomske posljedice po sve države, pa tako i Bosnu i Hercegovinu. Stotine analiza, studija, politika i naučnih radova svakodnevno se objavljuje na temu uticaja pandemije na ekonomiju, međutim, za razliku od ranijih ekonomskih kriza i recesija, ovaj put nije ekonomski faktor uzrokovao krizu, pa je zbog toga ovo teško porediti s nečim sličnim iz prošlosti.

Indirektni ekonomski uticaji uzrokovani pandemijom COVID-19 na Bosnu u Hercegovinu osjetili su se početkom januara 2020. godine kada je tržište u Kini počelo osjećati snažan ekonomski udarac zbog pandemije. U februaru 2020. godine počele su se osjećati veće ekonomske posljedice zbog smanjenog dolaska turista u našu zemlju te zbog situacije s pojavom COVID-19 oboljenja u državama Evrope.

Prve direktne ekonomske posljedice počele su se osjećati s pojavom prvog slučaja zaraze i oboljenja COVID-19 u Bosni i Hercegovini 5. marta ove godine. Prvi snažan udarac za bh. ekonomiju se desio nakon uvođenja stanja prirodne nesreće u BiH 17. 3. 2020. kada su vlasti na svim nivoima organizovanja počele donositi mjere u cilju zaštite zdravlja i života naših građana.

Cilja javne politike „Razvoj lokalnog poduzetništva u postpandemijskoj ekonomiji“ jeste izvršiti kraću analizu ekonomskih posljedica nakon pandemije COVID-19 u BiH, kao i analizu do sada donesenih mjera čiji je cilj bio pomoći ekonomiji te ponuditi set mjera koje mogu pomoći razvoju lokalnog poduzetništva u postpandemijskoj bh. ekonomiji.

Predložene mjere u ovoj javnoj politici odnose se najviše na najteže pogođene grane bh. ekonomije koje su značajnije zastupljene u većini jedinica lokalne samouprave u našoj zemlji.

Također, mjere za razvoj lokalnog poduzetništva u postpandemijskoj ekonomiji fokusirane su prvenstveno na jedinice lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini, ali i na više nivoe vlasti koji svojim djelovanjem mogu omogućiti i pomoći razvoj lokalnog poduzetništva.

2.

EKONOMSKI POKAZATELJI

2.1. STEPEN RAZVIJENOSTI JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U BOSNI I HERCEGOVINI

Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave (gradovi i općine) određuju entitetske vlade prema vlastitim metodologijama, pa će u ovom dijelu dokumenta odvojeno biti analizirane jedinice lokalne samouprave iz Federacije Bosne i Hercegovine te jedinice lokalne samouprave iz Republike Srpske.

Podaci o razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini su iz pretpandemijskog perioda, te će se naredne godine moći izvući zaključci koliko je pandemija uticala na stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u zemlji.

2.1.1. STEPEN RAZVIJENOSTI JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Za izradu indeksa razvijenosti kantona i jedinica lokalne samouprave u Federaciji koriste se sljedeći indikatori:

- prihodi od poreza na dohodak po stanovniku (X-1);
- stepen zaposlenosti (X-2);
- kretanje stanovništva (X-3);
- udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu (X-4);
- stepen obrazovanja radne snage (X-5).

Prema indeksu razvijenosti u Federaciji, kategorizacija jedinica lokalne samouprave radi se u pet grupa, a kantona u tri grupe, pri čemu viši broj grupe znači niži nivo razvijenosti, prema sljedećoj tabeli:

Tabela 1

Kategorizacija jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine

Skupina	Vrijednost JLS indeksa	Skupina	Vrijednost indeksa na nivou kantona
I	>1,25	I	>1,25
II	<1,00, 1,25>	II	<0,75, 1,25>
III	<0,75, 1,00>	III	<0,75
IV	<0,60, 0,75>		
V	<0,60		

Tabela 2

Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine¹

Naziv	Prihod od poreza na dohodak pc 2019.	Stepen zaposlenosti 2019.	Kretanje stanovništva 2013.-2019.	Učešće starog stanovništva 2019.	Stepen obrazovanja radne snage 2019.	Indeks 2019.	Rang	Grupa
Centar Sarajevo	4,00	4,08	0,83	0,78	1,27	2,35	1	I
Novo Sarajevo	3,14	1,87	1,01	0,87	1,23	1,74	2	I
Stari Grad Sarajevo	2,50	1,44	0,75	0,80	1,11	1,40	3	I
Ilidža	1,63	1,46	1,59	1,07	1,07	1,39	4	I
Novi Grad Sarajevo	1,88	1,04	1,36	0,96	1,14	1,32	5	I
Grad Mostar	1,67	1,42	1,06	0,90	1,23	1,29	6	I
Vogošća	1,40	0,85	1,80	1,14	1,01	1,25	7	I
Doboj-Jug	1,15	1,56	0,99	1,19	1,04	1,18	8	II
Grad Tuzla	1,31	1,47	1,01	0,84	1,14	1,18	9	II
Grad Široki Brijeg	1,17	1,13	1,12	1,01	1,32	1,16	10	II
Čitluk	1,01	1,38	1,02	0,97	1,33	1,14	11	II
Grad Goražde	1,25	1,46	0,91	0,89	1,08	1,14	12	II
Trnovo	2,93	1,17	0,07	0,25	0,54	1,13	13	II
Tešanj	0,69	1,32	1,25	1,19	1,00	1,06	14	II
Grad Bihać	1,06	1,00	1,08	1,03	0,99	1,03	15	II
Hadžići	1,01	0,81	1,37	1,11	0,83	1,02	16	II
Grude	1,01	1,01	0,87	0,82	1,29	1,01	17	II
Grad Zenica	0,89	1,06	1,01	1,03	1,01	0,99	18	III
Banovići	0,81	0,95	1,05	1,16	1,09	0,99	19	III
Vitez	0,61	1,15	1,13	1,09	1,08	0,99	20	III
Ilijaš	0,73	0,86	1,54	1,13	0,77	0,98	21	III
Neum	0,96	1,08	0,63	0,75	1,25	0,95	22	III
Grad Visoko	0,73	1,16	0,96	1,01	0,93	0,94	23	III
Grad Gračani-ca	0,68	1,03	1,08	1,00	0,99	0,94	24	III
Kakanj	0,87	0,80	1,03	1,10	0,89	0,93	25	III
Posušje	0,62	0,74	1,05	1,05	1,24	0,92	26	III
Kreševo	0,80	1,03	0,66	0,89	1,16	0,90	27	III
Travnik	0,65	1,09	0,95	1,04	0,82	0,89	28	III
Lukavac	0,81	0,92	0,86	0,92	0,97	0,89	29	III
Grad Žvinice	0,62	0,74	1,13	1,15	0,89	0,88	30	III
Kiseljak	0,54	0,91	0,95	1,00	1,10	0,88	31	III
Konjic	1,04	1,05	0,71	0,87	0,65	0,88	32	III
Novi Travnik	0,59	0,74	1,06	1,16	0,96	0,88	33	III
Kupres	0,38	1,22	0,81	0,86	1,23	0,87	34	III
Jablani-ca	0,84	0,86	0,73	0,96	0,99	0,87	35	III
Breza	0,87	0,91	0,74	0,96	0,89	0,87	36	III
Usora	0,37	1,13	0,84	0,97	1,15	0,86	37	III
Grad Ljubuški	0,66	0,71	0,84	0,90	1,26	0,86	38	III
Donji Vakuf	0,41	0,94	1,00	1,15	0,88	0,84	39	III

1 Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, 2020.

Naziv	Prihod od poreza na dohodak po 2019.	Stepen zaposlenosti 2019.	Kretanje stanovništva 2013.-2019.	Učešće starog stanovništva 2019.	Stepen obrazovanja radne snage 2019.	Indeks 2019.	Rang	Grupa
Gradačac	0,47	0,97	1,02	1,00	0,78	0,82	40	III
Bugojno	0,57	0,72	0,98	1,06	0,88	0,82	41	III
Grad Čapljina	0,72	0,59	0,70	0,87	1,14	0,80	42	III
Žepče	0,34	0,74	1,00	1,15	0,92	0,79	43	III
Maglaj	0,49	0,81	0,96	1,03	0,78	0,79	44	III
Orašje	0,71	0,74	0,73	0,95	0,86	0,79	45	III
Doboj-Istok	0,50	0,78	0,81	1,05	0,89	0,78	46	III
Grad Srebrenik	0,43	0,62	1,07	1,04	0,86	0,77	47	III
Busovača	0,41	0,47	1,03	1,14	0,97	0,77	48	III
Grad Livno	0,60	0,54	0,79	0,83	1,09	0,76	49	III
Fojnica	0,62	0,77	0,68	1,02	0,74	0,747	50	IV
Jajce	0,49	0,56	0,87	0,99	0,88	0,73	51	IV
Stolac	0,51	0,34	0,94	0,89	1,04	0,72	52	IV
Zavido-vići	0,37	0,55	0,90	1,09	0,87	0,72	53	IV
Gornji Vakuf / Uskoplje	0,32	0,60	0,80	1,11	0,95	0,72	54	IV
Kalesija	0,32	0,49	1,02	1,19	0,66	0,69	55	IV
Olovo	0,62	0,87	0,42	0,91	0,68	0,68	56	IV
Tomislavgrad	0,28	0,39	0,83	0,92	1,13	0,68	57	IV
Bosanska Krupa	0,43	0,53	0,87	1,05	0,66	0,68	58	IV
Kladanj	0,35	0,62	0,66	1,08	0,81	0,67	59	IV
Odžak	0,40	0,54	0,67	0,87	0,93	0,66	60	IV
Velika Kladuša	0,34	0,48	1,04	1,20	0,44	0,66	61	IV
Grad Cazin	0,23	0,38	1,03	1,23	0,64	0,65	62	IV
Bosanski Petrovac	0,62	0,93	0,13	0,57	0,95	0,64	63	IV
Sanski Most	0,32	0,39	0,78	1,01	0,86	0,639	64	IV
Prozor	0,35	0,39	0,66	1,02	0,92	0,63	65	IV
Vareš	0,57	0,71	0,13	0,63	0,96	0,599	66	V
Foča	0,54	0,52	0,65	0,55	0,64	0,58	67	V
Ključ	0,32	0,35	0,64	1,01	0,72	0,58	68	V
Domaljevac-Šamac	0,21	0,30	0,70	0,92	0,82	0,56	69	V
Bužim	0,12	0,24	1,08	1,32	0,31	0,55	70	V
Ravno	0,00	0,16	1,08	0,49	1,14	0,55	71	V
Glamoč	0,42	0,70	0,29	0,40	0,91	0,54	72	V
Drvar	0,43	0,80	0,00	0,28	1,06	0,52	73	V
Teočak	0,16	0,20	0,78	1,07	0,42	0,48	74	V
Čelić	0,15	0,44	0,66	0,94	0,33	0,47	75	V
Pale	0,43	0,60	0,28	0,58	0,44	0,46	76	V
Sapna	0,09	0,16	0,71	1,18	0,18	0,41	77	V
Bosansko Grahovo	0,25	0,41	0,15	0,00	0,82	0,34	78	V
Dobretići	0,00	0,00	0,76	0,91	0,00	0,29	79	V

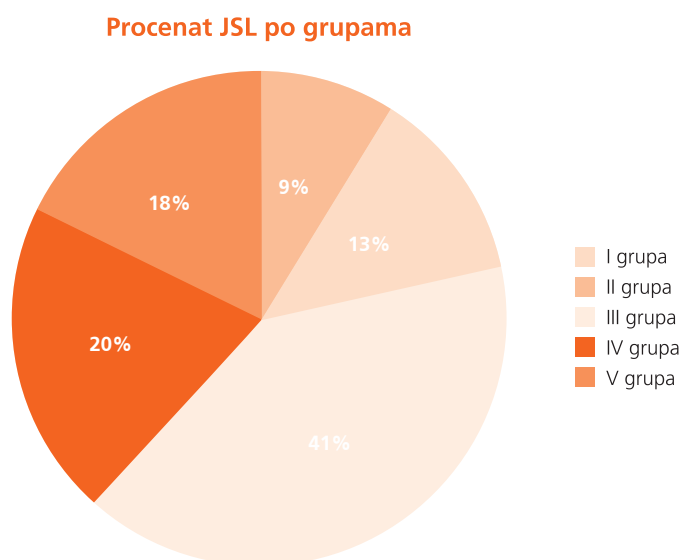
U tabeli o stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine zabrinjava podatak da je od sedam izrazito razvijenih jedinica lokalne samouprave njih čak četiri su u sastavu Grada Sarajeva, dok šest od sedam izrazito razvijenih jedinica lokalne samouprave dolazi iz Kantona Sarajevo; Grad Mostar je jedina jedinica lokalne samouprave koja nije iz Kantona Sarajevo a koja spada u I kategoriju izrazito razvijenih jedinica lokalne samouprave.

Ono što je zajedničko za šest od sedam jedinica lokalne samouprave koje spadaju u I kategoriju izrazito razvijenih jedinica lokalne samouprave jeste da su sve one turističke

destinacije i da veliku ekonomsku aktivnost ostvaruju upravu u turizmu i ugostiteljstvu, a upravo su ovo grane privrede koje su najpogođenije pandemijom oboljenja COVID-19.

U Federaciji Bosne i Hercegovine je 14 izrazito nerazvijenih jedinica lokalne samouprave od ukupno 79 jedinica, što je povećanje broja izrazito nerazvijeni JLS u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 3

Procenat jedinica lokalne samouprave po grupama stepena razvoja u FBiH

2.1.2. STEPEN RAZVIJENOSTI JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U REPUBLICI SRPSKOJ

Prema indeksu razvijenosti u Republici Srpskoj kategorizacija jedinica lokalne samouprave radi se u četiri grupe, te Vlada RS-a na svojim sjednicama odlukom utvrđuje stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave za narednu godinu.

Narodna skupština RS-a je utvrdila kriterije po kojima se određuje stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u ovom entitetu.

Kriteriji za ocjenu stepena razvijenosti jedinica lokalne samouprave:

- ostvareni ukupni prihodi registrovanih privrednih subjekata u prethodnoj godini na nivou jedinice lokalne samouprave po stanovniku,
- ostvareni budžetski prihodi (poreski i neporeski) u

prethodnoj godini na nivou jedinice lokalne samouprave po stanovniku,

- stopa nezaposlenosti – procentualno učešće nezaposlenih lica u ukupnoj radnoj snazi na nivou jedinice lokalne samouprave,
- gustina naseljenosti,
- ukupan broj registrovanih vozila na području jedinice lokalne samouprave u odnosu na ukupan broj registrovanih vozila u Republici Srpskoj,
- broj učenika koji pohađaju osnovnu školu u odnosu na broj stanovnika na nivou jedinice lokalne samouprave,
- opšta stopa prirodnog priraštaja na nivou jedinice lokalne samouprave (razlika između stope nataliteta i stope mortaliteta),
- broj poslovnih subjekata na nivou jedinice lokalne samouprave u odnosu na ukupan broj poslovnih subjekata u Republici Srpskoj,
- vrijednost izvršenih radova prema vrsti građevinskih objekata i stambena izgradnja na nivou jedinice lokalne samouprave u odnosu na ukupnu vrijednost u RS-u.

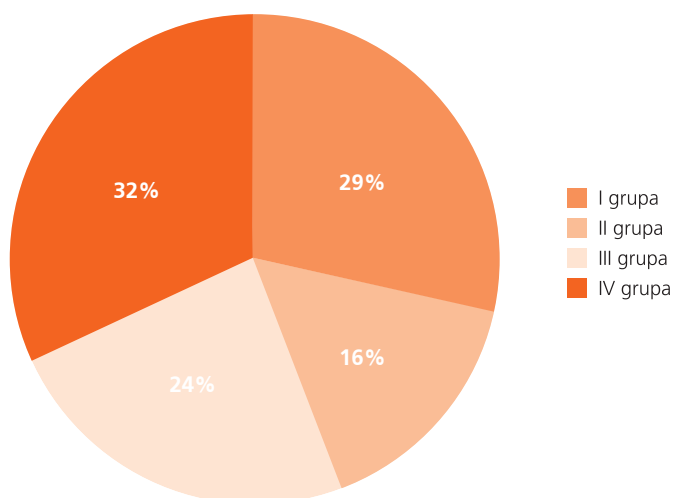
Tabela 4

Stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj?

Stepen razvijenosti	Jedinice lokalne samouprave
Razvijene jedinice lokalne samouprave	Banja Luka, Bijeljina, Gacko, Gradiška, Derventa, Doboj, Zvornik, Istočna Ilidža, Istočno Novo Sarajevo, Laktaši, Mrkonjić- Grad, Pale, Prijedor, Prnjavor, Stanari, Teslić, Trebinje i Ugljevik
Srednje razvijene jedinice lokalne samouprave	Bileća, Brod, Kozarska Dubica, Kotor-Varoš, Milići, Modriča, Sokolac, Srbac, Foča i Čelinac
Nerazvijene jedinice lokalne samouprave	Bratunac, Višegrad, Vlasenica, Donji Žabar, Kostajnica, Ljubinje, Nevesinje, Novi Grad, Petrovac, Petrovo, Ribnik, Rogatica, Han- Pijesak, Šamac i Šipovo
Izrazito nerazvijene jedinice lokalne samouprave	Berkovići, Vukosavlje, Istočni Drvar, Istočni Mostar, Istočni Stari Grad, Jezero, Kalinovik, Kneževo, Krupa na Uni, Kupres, Lopare, Novo Goražde, Osmaci, Oštra Luka, Pelagićevo, Rudo, Srebrenica, Trnovo, Čajniče i Šekovići

Iako se ne koristi ista metodologija izračuna stepena razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj, zbog čega je teško komparirati i objediniti podatke, primjetan je znatno veći nominalni i procentualni broj izrazito nerazvijenih jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj.

Tabela 5

Procenat jedinica lokalne samouprave po grupama stepena razvoja u RS-u**Procenat JLS po grupama**

2 Izvor: Odluka o stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj, Vlada RS-a, novembar 2019.

2.2. TRŽIŠTE RADA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

2.2.1. OPĆI PODACI O KRETANJU TRŽIŠTA RADA U BIH I SVIJETU ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

Kao posljedica smanjene ekonomske aktivnosti na globalnom nivou te donošenja restriktivnih mjera za sprečavanje širenja oboljenja COVID-19 koje su donosile države stopa nezaposlenosti u cijelom svijetu, pa tako i u Bosni i Hercegovini, naglo je porasla.

Tačne podatke o porastu nezaposlenosti u BiH za vrijeme pandemije COVID-19 jako je teško prikazati zbog činjenice da se situacija mijenjala iz dana u dan.

Pored smanjene ekonomske aktivnosti koja je uticala na porast nezaposlenosti, broj nezaposlenih se svakodnevno mijenjao zbog donošenja različitih mjera koje su onemogućavale ili dozvoljavale rad pojedinih grana privrede.

Također, promjene u broju nezaposlenih dolazile su i nakon donošenja ekonomskih mjera u entitetima, kantonima i jedinicama lokalne samouprave. Zbog činjenice da one nisu bile istovremene i usklađene, teško je bilo pratiti porast i smanjenje broja nezaposlenih u BiH.

Koliki je uticaj pandemija COVID-19 imala na tržište rada u svijetu, najbolje pokazuju podaci iz jedne od najvećih ekonomija svijeta – Sjedinjenih Američkih Država koje su na vrhuncu pandemije u aprilu mjesecu imale stopu nezaposlenosti 14,7 %, ³ što je više nego za vrijeme Velike depresije iz 20. stoljeća, čak više od 40 miliona radnih mjesta je izgubljeno u SAD-u.

U junu mjesecu stopa nezaposlenosti u SAD-u je pala na 11,1 %, ⁴ što i dalje predstavlja veću nezaposlenost nego u vrijeme Velike depresije.

Nezaposlenost u zemaljama članicama Evropske unije u junu mjesecu 2020. godine je iznosila 6,7 %, ⁵ što je približno na istom nivou kao za isti mjesec prethodne godine, a značajno niže od stope nezaposlenosti koja je bila za vrijeme ekonomske krize kada je 2013. godine stopa nezaposlenosti u EU išla preko 11 %. ⁶

Kada je riječ o zemljama u okruženju, u Republici Hrvatskoj prije početka krize u zemlji je bilo 134.717 nezaposlenih, a do 2. juna taj broj porastao je na 157.772, ⁷ dok se 12. jula smanjio na 149.196 nezaposlenih, što je 7 % anketna nezaposlenost u RH u odnosu na prosjek EU-a koji iznosi 6,7 %.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore 28. maja ove godine nalazilo se 42.248 ⁸ nezaposlenih. U odnosu na 28. maj prošle godine, kada se na evidenciji Zavoda nalazilo 36.808 nezaposlenih, broj nezaposlenih je na kraju ovog maja veći za 5.440 osoba ili 14,78 posto. Prema podacima Uprave za statistiku, broj zaposlenih za godinu je pao za 15.988 ⁹ osoba, upoređujući kraj aprila s istim mjesecom prošle godine.

³ Izvor: Ministarstvo rada Sjedinjenih Američkih Država, Biro statistike rada, april 2020., www.bls.gov.

⁴ Izvor: Ministarstvo rada Sjedinjenih Američkih Država, Biro statistike rada, juli 2020. godine, www.bls.gov.

⁵ Izvor: Eurostat, ec.europa.eu/eurostat.

⁶ Izvor: Eurostat, ec.europa.eu/eurostat.

⁷ Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

⁸ Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, zzzcg.me.

⁹ Izvor: Uprava za statistiku Crne Gore, monstat.org/cg/.

Tabela 6
Kretanje stope nezaposlenosti u eurozoni i zemljama članicama EU-a od 2005. do 2020.¹⁰

Tabela 7
Kretanje stope nezaposlenosti u SAD-u od 1984. do 2020.¹¹

¹⁰ Izvor: Eurostat, ec.europa.eu/eurostat.

¹¹ Macrobond and nordea, nordeamarkets.com/.

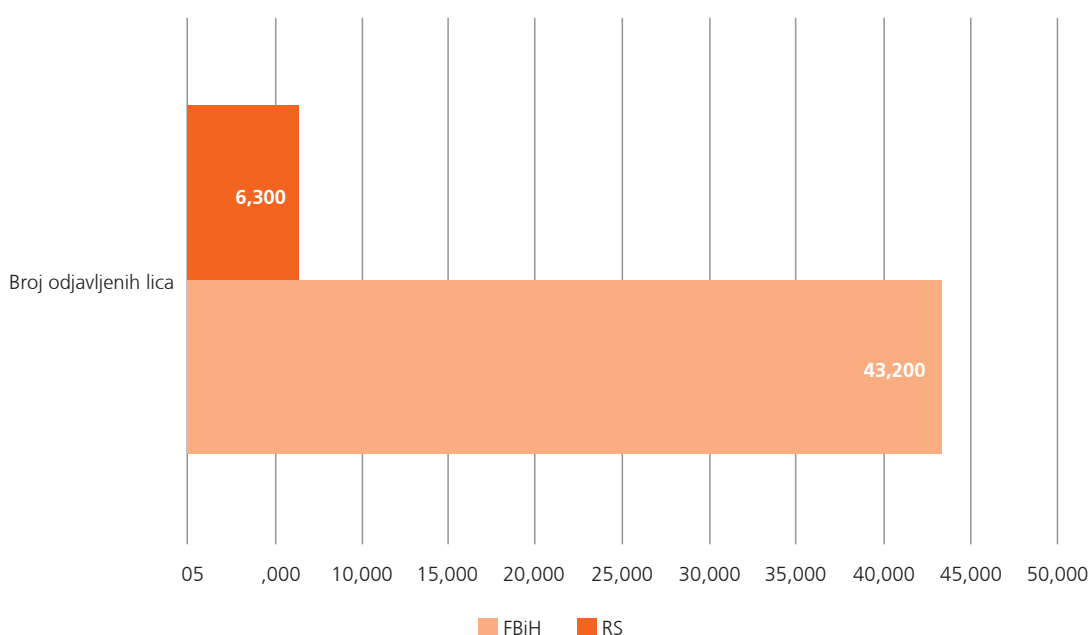
2.2.2. NEZAPOSLENOST U BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

Prema podacima koje su objavljivale porezne uprave u Bosni i Hercegovini (Porezna uprava FBiH i Porezna uprava RS-a) broj osoba koje su odjavljene s radnog mjesta u BiH, a koje su obavljale poslove do izbijanja panemije COVID 19, iznosio je 65.100.

Ovdje se, međutim, radi isključivo o broju odjava radnog odnosa u poreznim upravama do juna mjeseca 2020. godine. Od 65.100 osoba odjavljenih s evidencije zaposlenih 43.200¹² ih je odjavljeno u Federaciji Bosne i Hercegovine, dok ih je 21.900¹³ odjavljeno u Republici Srpskoj.

Tabela 8

Broj odjavljenih osoba s evidencije zaposlenih prema podacima poreznih uprava

Broj odjavljenih osoba s evidencije zaposlenih ne znači, međutim, i nužno kontinuiran rast broja nezaposlenih u Bosni i Hercegovini jer su poslodavci iz raznih razloga odjavljivali ljude u poreznim upravama – zbog zabrane rada, smanjenja ekonomske aktivnosti, isteka ugovora o radu, premještanja u drugi pravni subjekt, kratkotrajne odjave, prekida u radnom odnosu i raznih drugih razloga.

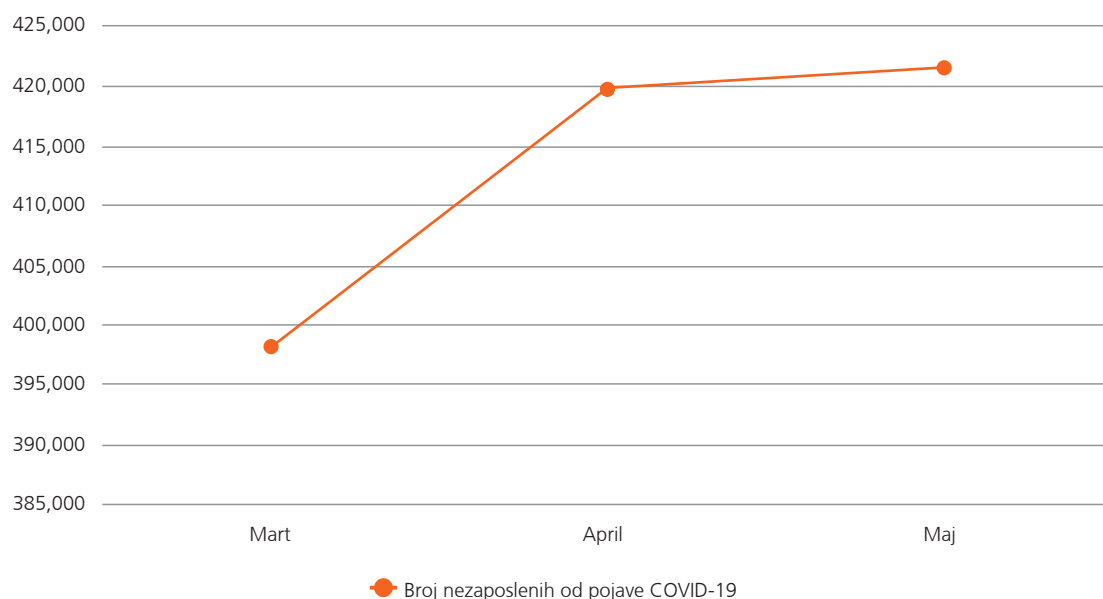
Zbog toga uporedo moramo analizirati i podatke o broju registrovanih nezaposlenih osoba u ovom periodu u Bosni i Hercegovini.

Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine u martu mjesecu 2020. godine u BiH je bila registrovana nezaposlenost 398.270 osoba, koja je u mjesecu aprilu 2020. porasla na 419.589 osoba, a zaključno s 31. 5. 2020. u BiH je prema podacima ove agencije bilo 421.747 nezaposlenih osoba.

¹² Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine, pufbih.ba.

¹³ Poreska uprava Republike Srpske, poreskaupravar.org.

Tabela 9
Kretanje broja nezaposlenih u BiH od marta do 31. maja 2020. godine¹⁴

Kada govorimo o broju zaposlenih osoba u trenutku kada je počela pandemija COVID-19, u Bosni i Hercegovini je u martu bio evidentiran 830.421 zaposleni, dok je u aprilu mjesecu taj broj umanjn na 808.894 zaposlene osobe.¹⁵

U trenutku nastanka dokumenta nisu dostupni podaci o zaposlenosti u maju mjesecu u Bosni i Hercegovini zbog nedostatka podataka iz RS-a.

Međutim, ukupan broj zaposlenih u Federaciji BiH na dan 31. 5. 2020. po prebivalištu osiguranika iznosi 513.145.

Od početka pandemije u Federaciji BiH je 5. maja 2020. zabilježen najmanji broj zaposlenih i iznosio je 507.607, što je najniža zaposlenost u posljednje tri godine.¹⁶ U međuvremenu se broj zaposlenih povećao i 31. 5. 2020. broj zaposlenih (prema prebivalištu osiguranika) veći je za 5.538.¹⁷

2.3. ROBNA RAZMJENA BOSNE I HERCEGOVINE

U robnoj razmjeni Bosne i Hercegovine s inostranstvom u periodu januar-maj 2020. godine izvoz je iznosio 4 milijarde i 61 milion KM, što je za 16 % manje nego u istom periodu prošle godine, dok je uvoz iznosio 6 milijardi i 604 miliona KM, što je za 19,2 % manje nego u istom periodu lani.

Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 61,5 %, dok je vanjskotrgovinski robni deficit iznosio 2 milijarde i 543 miliona KM, podaci su Agencije za statistiku BiH. Izvoz iz BiH u zemlje CEFTA-e iznosio je 633 miliona KM, što je za 16,3 % manje nego u istom periodu lani, dok je uvoz iznosio 816 miliona KM, što je za 12,8 % manje nego u prvih pet mjeseci prethodne godine.

Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 77,6 %. Izvoz u prvih pet mjeseci ove godine u zemlje Evropske unije je iznosio 2 milijarde i 982 miliona KM, što je za 16,5 % manje nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 4 milijarde i 7 miliona KM, što je za 20,1 % manje nego u istom periodu lani. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 74,4 %.

Rast pokrivenosti uvoza izvozom koju bilježimo u 2020. u odnosu na 2019. godinu bi bila optimističan pokazatelj u normalnim ekonomskim uslovima, međutim, u ovakvoj ekonomskoj situaciji izazvanoj pandemijom COVID-19 ovaj pokazatelj nam ukazuje na smanjenju potrošnju u Bosni i Hercegovini, što će se odraziti na budžetske prihode i BDP.

¹⁴ Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, juni 2020. godine, arz.gov.ba/.

¹⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, juni 2020. godine, bhas.gov.ba.

¹⁶ Federalni zavod za statistiku, juni 2020. godine, fzs.ba.

¹⁷ Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine, pufbih.ba.

Tabela 10
Robna razmjena Bosne i Hercegovine u periodu januar-maj 2020. godine¹⁸

u tisućama KM
in thousands of KM

Mjesec Month	Izvoz Export		Uvoz Import		Izvoz Export	Uvoz Import	Stopa pokrivenosti uvoza izvozom Export/Import ratio %	
	2019	2020	2019	2020	2020 2019	2020 2019	2019	2020
UKUPNO TOTAL	4.834.982	4.061.377	8.174.920	6.604.134	84,0	80,8	59,1	61,5
I siječanj January	856.378	856.135	1.292.899	1.236.294	100,0	95,6	66,2	69,3
II veljača February	926.443	923.628	1.549.613	1.567.786	99,7	101,2	59,8	58,9
III ožujak March	989.133	848.498	1.772.859	1.483.219	85,8	83,7	55,8	57,2
IV travanj April	1.034.867	696.394	1.750.450	1.133.472	67,3	64,8	59,1	61,4
V svibanj May	1.028.163	736.727	1.809.099	1.183.363	71,7	65,4	56,8	62,3

2.4. KRETANJE I PROGNOZA BDP-A BOSNE I HERCEGOVINE

Prema prognozama Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) Bosna i Hercegovina pretrpjet će u 2020. godini pad BDP-a za 4,5 posto, dok će 2021. godine na red doći oporavak koji će se odraziti na BDP u rastu za 6 posto.

EBRD smatra da pad broja doznaka iz inostranstva uzrokuje pad u potrošnji, a zatvaranje granica i tvornica ograničilo je izvoz i nabavku dobara. Kako se navodi u posljednjem izvještaju, oporavak će zavisiti od postepenog popuštanja restrikcija i vraćanja u normalno stanje u drugoj polovini 2020. godine.

Bosna i Hercegovina je tokom 2019. godine imala rast BDP-a 2,6 posto, dok je rast u 2018. godini bio 3,7 posto. Primjetan pad rasta u 2019. godini, pišu iz EBRD-a, uzrokovan je blagim padom u industrijskoj i poljoprivrednoj proizvodnji. Također je zabilježen pad izvoza, posebno kada je riječ o metalima.

Sektori koje koronavirus najviše pogađa su, prema procjeni EBRD-a, prijevoznici, hotelijerstvo, ugostiteljstvo, gradnja i proizvodnja tekstila, obuće i namještaja jer te tvornice najviše posluju s talijanskim firmama.

Tabela 11
Kretanje i prognoze BDP-a Bosne i Hercegovine¹⁹

Godina	2018.	2019.	2020. prognoza	2021. prognoza
BDP	+ 3,7 %	+ 2,6 %	- 4,5 %	+ 6 %

¹⁸ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, juni 2020. godine, bhas.gov.ba.

¹⁹ Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), www.ebrd.com/where-we-are/bosnia-and-herzegovina/overview.html.

2.5. POTROŠNJA I PRIHODI OD POREZA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

Na temelju analize smanjenja uvoza u Bosnu i Hercegovinu u prvih pet mjeseci 2020. godine jasno je da se potrošnja privrede i građana u našoj zemlji drastično smanjila.

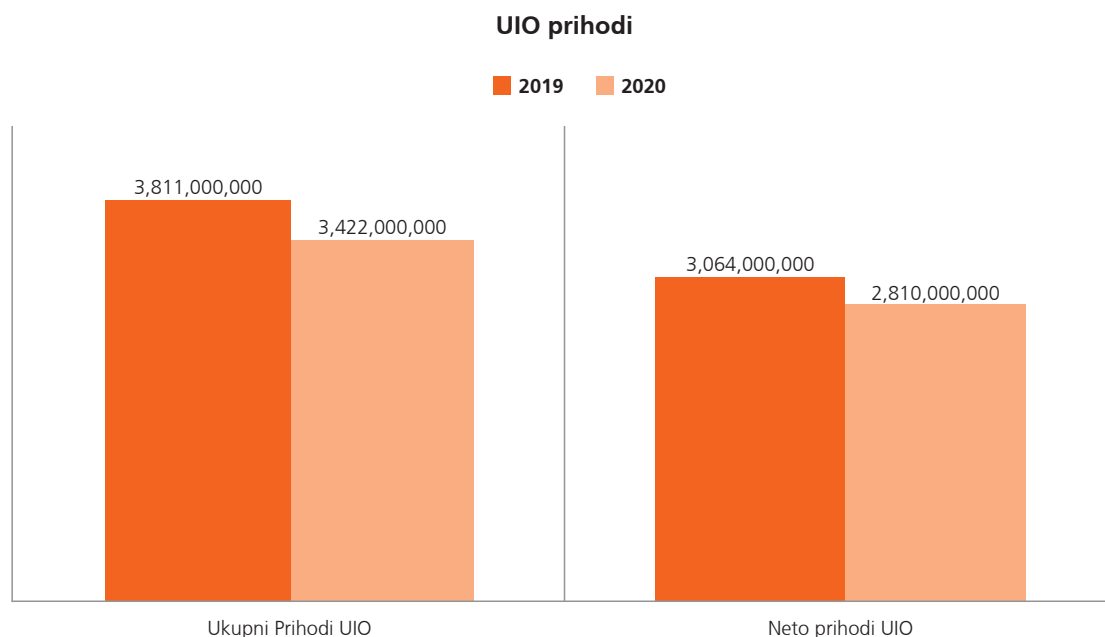
Smanjenje potrošnje je posljedica velikog broja građana koji su ostali bez posla, kao i velikog broja građana kojima su smanjene plaće te nemogućnosti za potrošnju zbog zatvaranja poslovanja većine privrednih djelatnosti u skladu s odlukama organa vlasti u BiH.

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine prihodi od indirektnih poreza u prvih šest mjeseci 2020. godine iznosili su 3 milijarde i 442 miliona KM i manji su za 369 miliona KM ili 9,6 % u odnosu na isti period 2019. godine kada su iznosili 3 milijarde i 811 miliona KM.

Nakon što je UIO izvršio povrat PDV-a obveznicima koji su ostvarili pravo na povrat u iznosu od 632 miliona KM, neto prikupljeni prihodi koji su otišli u raspodjelu korisnicima u prvih šest mjeseci 2020. godine, a to su država, entiteti i Brčko distrikt, iznosili su 2 milijarde i 810 miliona KM i manji su za 254 miliona KM u odnosu na prihode koje su sa Jedinstvenog računa korisnici dobili u istom periodu 2019. godine.

Samo u mjesecu junu 2020. godine prikupljeno je 562 miliona KM indirektnih poreza, što je za 44 miliona KM manje u odnosu na juni 2019. godine.

Tabela 12
Prihodi od indirektnih poreza za šest mjeseci 2020. i 2019. godine²⁰

Kada govorimo u uplati direktnih poreza čije ubiranje vode entitetske porezne uprave, i tu je primjetan značajan pad prihoda od direktnih poreza slično kao i s indirektnim porezima.

Zabrinjavajući je podatak o padu prihoda od direktnih poreza prvenstveno u pogledu ovog dokumenta kada govorimo o razvoju lokalnog poduzetništva jer mjere koje treba da donose jedinice lokalne samouprave teško će biti finansirane jer se JLS velikim dijelom finansiraju iz direktnih poreza kao što je porez na dohodak.

²⁰ Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, new.uino.gov.ba.

Prema podacima Porezne uprave Federacije BiH porezni obveznici FBiH u periodu januar – maj 2020. godine uplatili su 2.056.791.380 KM javnih prihoda za koje je nadležna Porezna uprava Federacije BiH, što je u odnosu na isti period 2019. godine manje za 142.256.073 KM, ili za 6,47 %.²¹

U mjesecu maju 2020. godine ukupno je naplaćeno 384.238.906 KM, što je u odnosu na april 2020. manje za 6.832.105 KM ili za 1,75 %.

Struktura direktnih poreza za period januar-maj 2020. godine:

- porez na dohodak naplaćen je u iznosu 169.788.619 KM,
- porez na dobit naplaćen je u iznosu 158.472.182 KM,
- naknade i takse naplaćene su u iznosu 145.028.372 KM,
- posebne naknade naplaćene su u iznosu 85.836.269 KM,
- porez na imovinu naplaćen je u iznosu 40.992.754 KM,
- novčane kazne naplaćene su u iznosu 17.122.039 KM,
- ostali porezi naplaćeni su u iznosu 192.079 KM.

U periodu januar-maj 2020. godine naplaćeni su doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i doprinosi za slučaj nezaposlenosti u ukupnom iznosu 1.437.696.015 KM.

U strukturi doprinosa za period januar-maj 2020. naplaćeno je sljedeće:

- doprinosi za PIO/MIO naplaćeni su u iznosu 801.407.449 KM,
- doprinosi za zdravstveno osiguranje naplaćeni su u iznosu 569.775.601 KM,
- doprinosi za osiguranje za slučaj nezaposlenosti naplaćeni su u iznosu 66.512.965 KM.²²

Skoro identična situacija je i u drugom entitetu kada je riječ o procentu pada prihoda od direktnih poreza za prvih šest mjeseci 2020. godine.

Poreska uprava Republike Srpske je od početka godine prikupila 1,037 milijardi KM, što je za šest posto manje nego u istom periodu lani.

Direktni porezi su naplaćeni u iznosu 193,4 miliona KM ili 57,2 miliona maraka manje, dok su ostali javni prihodi naplaćeni u iznosu 153,8 miliona KM, što je za 11 posto manje.

Međutim, naplata doprinosa u ovom periodu bilježi rast od 6,3 miliona maraka.²³

2.6. STEPEN ZADUŽENOST JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U BOSNI I HERCEGOVINI

Za oporavak od ekonomske krize izazvane pandemijom svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini bit će potrebna kreditna sredstva kako bi nadomjestili pad u poreznim prihodima.

Bosna i Hercegovina se u cilju ublažavanja ekonomskih i socijalnih posljedica pandemije COVID-19 u okviru *Instrumenta za brzo finansiranje* (RFI) MMF-a zadužila za 330 miliona eura, koji su raspodijeljeni između svih nivoa vlasti u BiH.

Jasno je, međutim, da će za ekonomski oporavak i realizaciju projekata biti potrebna dodatna kreditna zaduženja, zbog čega je jako važno sagledati stepen zaduženost jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini i njihove kapacitete za nova zaduživanja.

Prema *Informaciji o stanju javne zaduženosti BiH na dan 31. 12. 2019. godine*, koju je pripremlilo ministarstvo finansija i trezora BiH, stanje unutrašnjeg duga jedinica lokalne samouprave iznosi 172.869.953 KM.

²¹ Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine, pufbih.ba.

²² Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine, pufbih.ba.

²³ Poreska uprava Republike Srpske, poreskaupravs.org.

Tabela 13
Unutrašnji dug jedinica lokalne samouprave u FBiH ²⁴

RB	Naziv JLS	Stanje duga po osnovu kredita	Stanje duga po osnovu izdatih obveznica	Ukupno
1.	Banovići	380.939	0	380.939
2.	Bosanska Krupa	2.252.588	0	2.252.588
3.	Bosanski Petrovac	6.358	0	6.358
4.	Bosansko Grahovo	0	0	0
5.	Breza	0	0	0
6.	Bugojno	19.250	0	19.250
7.	Busovača	1.100.000	0	1.100.000
8.	Bužim	200.167	0	200.167
9.	Centar Sarajevo	0	0	0
10.	Čelić	150.701	0	150.701
11.	Čitluk	1.607.333	0	1.607.333
12.	Doboj-Istok	0	0	0
13.	Doboj-Jug	0	0	0
14.	Dobretići	17.029	0	17.029
15.	Domaljevac-Šamac	0	0	0
16.	Donji Vakuf	830.800	0	830.800
17.	Drvar	1.570.308	0	1.570.308
18.	Foča-Ustikolina	0	0	0
19.	Fojnica	0	0	0
20.	Glamoč	0	0	0
21.	Gornji Vakuf / Uskoplje	347.354	0	347.354
22.	Grude	1.222.250	0	1.222.250
23.	Hadžići	2.203.631	0	2.203.631
24.	Ilidža	0	0	0
25.	Ilijaš	1.107.115	0	1.107.115
26.	Jablanica	6.590.000	0	6.590.000
27.	Jajce	8.000.000	0	8.000.000
28.	Kakanj	4.236.120	0	4.236.120
29.	Kalesija	0	0	0
30.	Kiseljak	0	0	0
31.	Kladanj	3.053.599	0	3.053.599
32.	Ključ	0	0	0
33.	Konjic	3.869.237	0	3.869.237
34.	Kreševo	96.002	0	96.002
35.	Kupres	0	0	0
36.	Lukavac	805.000	0	805.000
37.	Maglaj	0	0	0
38.	Neum	1.750	0	1.750
39.	Novi grad Sarajevo	0	0	0
40.	Novi Travnik	740.689	0	740.689
41.	Novo Sarajevo	0	0	0

²⁴ Ministarstvo finansija i trezora BiH, *Informacija o stanju javne zaduženosti u BiH na dan 31. 12. 2019. godine*, mft.gov.ba.

RB	Naziv JLS	Stanje duga po osnovu kredita	Stanje duga po osnovu izdatih obveznica	Ukupno
42.	Odžak	203.856	0	203.856
43.	Olovo	80.427	0	80.427
44.	Orašje	0	0	0
45.	Pale-Prača	0	0	0
46.	Posušje	0	0	0
47.	Prozor / Rama	200.000	0	200.000
48.	Ravno	0	0	0
49.	Sanski Most	999.167	0	999.167
50.	Sapna	42.649	0	42.649
51.	Stari Grad Sarajevo	33.050	0	33.050
52.	Stolac	400.000	0	400.000
53.	Teočak	35.878	0	35.878
54.	Tešanj	0	0	0
55.	Tomislavgrad	0	0	0
56.	Travnik	5.458.329	0	5.458.329
57.	Trnovo	0	0	0
58.	Usora	0	0	0
59.	Vareš	0	0	0
60.	Velika Kladuša	170.012	0	170.012
61.	Vitez	0	0	0
62.	Vogošća	0	0	0
63.	Zavidovići	524.200	0	524.200
64.	Žepče	0	0	0
Ukupno		48.555.788	0	48.555.788

Tabela 14
Unutrašnji dug jedinica lokalne samouprave u RS-u²⁵

RB	Naziv JLS	Stanje duga po osnovu kredita	Stanje duga po osnovu izdatih obveznica	Ukupno
1.	Bratunac	1.008.057	0	1.008.057
2.	Brod	4.201.220	511.298	4.712.518
3.	Berkovići	286.964	0	286.964
4.	Bileća	5.131.274	0	5.131.274
5.	Čajniče	1.442.816	0	1.442.816
6.	Čelinac	0	0	0
7.	Derвента	4.346.412	0	4.346.412
8.	Donji Žabar	790.927	0	790.927
9.	Foča	1.359.596	0	1.359.596
10.	Gacko	2.716.886	0	2.716.886
11.	Han-Pijesak	95.027	0	95.027
12.	Istočni Drvar	0	0	0
13.	Istočna Ilidža	3.736.364	0	3.736.364
14.	Istočno Novo Sarajevo	0	4.878.837	4.878.837
15.	Istočni Mostar	0	0	0
16.	Istočni Stari Grad	310.000	44.263	354.263
17.	Jezero	503.984	0	503.984
18.	Kalinovik	249.496	0	249.496
19.	Kostajnica	401.951	1.513.265	1.915.216
20.	Kotor-Varoš	0	5.025.784	5.025.784
21.	Kozarska Dubica	84.894	9.035.467	9.120.361
22.	Kneževo	755.030	5.600.000	6.355.030
23.	Kupa na Uni	344.123	0	344.123
24.	Kupres	120.091	0	120.091
25.	Laktaši	3.500.000	0	3.500.000
26.	Lopare	1.447.149	245.559	1.692.708
27.	Ljubinje	681.897	0	681.897
28.	Milići	4.536.323	0	4.536.323
29.	Modriča	194.428	0	194.428
30.	Mrkonjić-Grad	1.228.028	0	1.228.028
31.	Nevesinje	2.903.245	0	2.903.245
32.	Novo Goražde	1.974.546	0	1.974.546
33.	Novi Grad	1.717.035	1.262.789	2.979.824
34.	Osmaci	294.014	0	294.014
35.	Oštra Luka	204.099	0	204.099
36.	Pale	1.939.849	0	1.939.849
37.	Pelagićevo	584.930	0	584.930
38.	Petrovac	26.832	0	26.832
39.	Petrovo	212.456	162.170	374.626
40.	Prnjavor	5.630.216	0	5.630.216
41.	Ribnik	79.458	0	79.458

RB	Naziv JLS	Stanje duga po osnovu kredita	Stanje duga po osnovu izdatih obveznica	Ukupno
42.	Rogatica	2.775.078	900.000	3.675.078
43.	Rudo	0	0	0
44.	Sokolac	709.927	5.500.000	6.209.927
45.	Srbac	3.931.360	3.500.000	7.431.360
46.	Srebrenica	0	0	0
47.	Stanari	3.750.000	0	3.750.000
48.	Šamac	4.722.208	2.727	4.724.935
49.	Šekovići	0	0	0
50.	Šipovo	2.468.294	543.353	3.011.647
51.	Teslić	3.158.010	0	3.158.010
52.	Trnovo	0	650.812	650.812
53.	Ugljevik	2.690.212	0	2.690.212
54.	Višegrad	3.330.860	0	3.330.860
56.	Vlasenica	562.275	1.800.000	2.362.275
57.	Vukosavlje	0	0	0
Ukupno		83.137.841	41.176.324	124.314.165

Iz poređenja stanja unutrašnjeg duga jedinica lokalnih samouprava u Bosni i Hercegovini evidentno je da su JLS u entitetu Republika Srpska značajno više zadužene od jedinica lokalne samouprave u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, koja ima veći broj stanovnika.

Djelimično opravdanje za veću zaduženost jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj može ležati u činjenici da jedinice lokalne samouprave u tom entitetu imaju značajno veće nadležnosti nego JLS u FBiH, kojima veliki dio nadležnosti i posla obavljaju kantoni.

Upravo se u FBiH često kantoni zadužuju za obavljanje onih poslova koje u RS-u obavljaju i zbog kojih se zadužuju jedinice lokalne samouprave.

Međutim, pored unutrašnjeg duga, jedinice lokalne samouprave imaju obaveze prema Bosni i Hercegovini koje je država preuzela na sebe kroz vanjsko zaduživanje za realizaciju projekata jedinica lokalne samouprave.

Pored vanjskog duga koji je preuzet kroz procedure i način zaključivanja međunarodnih sporazuma po osnovu vanjskog državnog duga regulisan je *Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama BiH*, Poglavlje III, član 39. ("Službeni glasnik BiH", br. 52/05, 103/09 i 90/16) i *Zakonom o postupku*

zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora ("Službeni glasnik BiH", br. 29/00 i 32/1), postoji i vanjski dug jedinica lokalne samouprave koji je predmet međunarodnog sporazuma zaključenog direktno između jedinice lokalne samouprave i kreditora, i koji direktno servisiraju jedinice lokalne samouprave.

Tabela 15
Stanje vanjskog duga BiH na dan 31. 12. 2019. godine²⁶

Opis	Ukupno	od toga:			
		Federacija BiH	Republika Srpska	Distrikt	Institucije BiH
Vanjski državni dug	7.670,28	4.520,57	3.027,05	53,61	69,05
Vanjski dug entiteta i Distrikta	444,44	76,22	368,22	0,00	0,00
Vanjski dug jedinica lokalne samouprave	24,15	0,00	24,15	0,00	0,00
Vanjski dug BiH	8.138,87	4.596,79	3.419,42	53,61	69,05

²⁶ Ministarstvo finansija i trezora BiH *Informacija o stanju javne zaduženosti u BiH na dan 31. 12. 2019. godine*, mft.gov.ba.

3.

PODUZETE EKONOMSKE MJERE SVIH NIVOVA VLASTI U BIH DO 30. 6. 2020.

Nakon pojave prvog slučaja oboljenja COVID-19 u martu 2020. godine u Bosni i Hercegovini te uvođenja stanja nesreće i vanrednog stanja u zemlji započet je dijalog o nužnosti donošenja ekonomskih mjera na svim nivoima vlasti koji će pomoći ekonomskom oporavku.

Zbog komplikovane ustavne strukture te nedostatka koordinacije, kao i nedostatka organa izvršne vlasti formiranih na osnovu rezultata izbora iz oktobra 2018. godine, BiH nije imala jedinstven ekonomski plan i jedinstvene mjere za oporavak ekonomije.

3.1. DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA

Na nivou Vijeća ministara Bosne Hercegovine poduzeto je veoma malo mjera za spas bh. ekonomije; jedan od razloga za to je i manjak nadležnosti države BiH kada je riječ o direktnoj ekonomskoj pomoći privredi.

Vijeće ministara je zajedno s entitetskim vladama postiglo kreditni aranžman kod Međunarodnog monetarnog fonda kojim je osigurano 330 miliona KM za hitno djelovanje u suzbijanju ekonomskih posljedica pandemije.

Vijeće ministara BiH formiralo je Grupu za socioekonomski odgovor, a imajući u vidu težinu i opseg posljedica pandemije koronavirusa, ona je odgovorna za koordinaciju aktivnosti svih razina vlasti u pogledu definicije socioekonomskih mjera za odgovor na krizu izazvanu pandemijom, analizu situacije u pitanju socioekonomskih posljedica izazvanih pandemijom, usuglašavanje i koordinaciju provođenja mjera u vezi s odgovorom na socioekonomske posljedice i efekte izazvane pandemijom te koordinaciju aktivnosti svih razina vlasti radi osiguravanja finansijskih sredstava za sve nivoe vlasti putem mobilizacije domaćih fondova i strane finansijske pomoći, uključujući i pomoć Evropske unije.

Grupu za socioekonomski odgovor, osim predsjedatelja Vijeća ministara, čine Fiskalno vijeće BiH, bh. ministar vanjskih poslova, ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa te Stalni odbor za finansijsku stabilnost BiH.

Grupa za socioekonomski odgovor, međutim, održala je prvu sjednicu tek 2. 6. 2020. godine, što najbolje govori o rezultatima Vijeća ministara BiH u ovoj oblasti.

Vijeće ministara je u ovom periodu više bilo fokusirano na očuvanje granica, prijem donacija, usaglašavanje preporuka za zdravstvenu zaštitu građana i slično, dok su se ublažavanjem ekonomskih posljedica više bavile vlade entiteta i niži nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini.

Od mjera koje je donijelo Vijeće ministara, a koje bi mogle pomoći privredi u BiH, neke treba posebno izdvojiti:

Odluka o oslobađanju od obračuna i plaćanja indirektnih poreza i povrata već plaćenih indirektnih poreza na opremu i sredstva donirana od strane domaćih i međunarodnih subjekata za potrebe prevencije, suzbijanja i otklanjanja epidemije prouzrokovane virusom korona (COVID-19). Riječ je o maskama za lice, rukavicama, sredstvima za dezinfekciju, zaštitnim odijelima za medicinsko osoblje, kao i respiratorima i drugoj neophodnoj opremi u borbi protiv virusnog oboljenja COVID-19. Odluka je dopunjena na sjednici Vijeća ministara BiH 16. 4. 2020. Dopunom ove odluke od obračuna i plaćanja indirektnih poreza oslobođeni su i lijekovi i sanitarna vozila.

Usvojen je Zajednički prijedlog u cilju olakšavanja transporta i trgovine osnovne robe sa zapadnim Balkanom.

Na hitnoj sjednici održanoj 29. maja Vijeće ministara BiH donijelo je *Odluku o obaveznoj primjeni preferencijalnog tretmana domaćeg* na godinu dana, počev od 1. juna ove godine u cilju suzbijanja posljedica pandemije novog koronavirusa po ekonomiju u BiH.

U parlamentarnoj proceduri se nalazio i *Prijedlog zakona o dopuni Zakona o porezu na dodatnu vrijednost (PDV) po hitnom postupku*, koji je za cilj imao odgodu roka plaćanja PDV-a za privrednike. Zakon je podrazumijevao mogućnost Vijeća ministara BiH da u slučaju potrebe donese privremenu odluku o pomjeranju roka za podnošenje prijave za plaćanje PDV-a do posljednjeg radnog dana u mjesecu, na period koji ne može biti duži od 90 dana.

Ovim je prijedlogom predviđeno da se taj rok može produžiti i na dodatnih 90 dana ako postoji potreba. Ovaj zakon je mogao predstavljati jednu od rijetkih mjera institucija države BiH u borbi s ekonomskim posljedicama pandemije COVID-19. Prijedlog zakona je prihvatio Predstavnički dom PSBiH, ali je odbijen u Domu naroda PSBiH.

3.2. ENTITET FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je 16. 3. 2020. godine proglasila stanje prirodne nesreće izazvano pandemijom koronavirusa na teritoriji Federacije.

U donošenju paketa ekonomskih mjera za pomoć privredi u Federaciji BiH značajno se kasnilo zbog odbijanja parlamentarne većine da sazove sjednicu oba doma Parlamenta Federacije BiH koji je jedini nadležan za donošenje zakona. Nakon mjesec dana sazvane su sjednice oba doma Parlamenta FBiH te je omogućeno *online* zasjedanje.

Prema *Informaciji o aktivnostima Vlade Federacije BiH u borbi s posljedicama pandemije COVID-19* koja je dostavljena Parlamentu, u ovom bh. entitetu realizovane su također određene mjere.

Urađeno je sveobuhvatno preispitivanje svih stavki u budžetu i usvojen rebalans budžeta FBiH u skladu s novonastalom situacijom.

Umanjene su za mjesec mart za 50 % zakupninu za korištenje poslovnih prostora kojima upravlja Služba za zajedničke poslove organa i tijela Federacije BiH, s mogućnošću da se od 1. aprila potpuno oslobode zakupnine.

Izmijenjen je *Program utroška sredstava – Poticaj za poljoprivredu*, više sredstava preusmjereno je na sjetvu.

Uspostavljeno je posebno tijelo za koordinaciju aktivnosti vezanih za privredu. Koordinacioni odbor za stabilizaciju privrede i posljedica pandemije koronavirusa uspostavljen je na sjednici Vlade Federacije BiH održanoj 19. 3. 2020.

Usvojen je *Zakon o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme trajanja nesreće na teritoriji FBiH*. Stupio je na snagu 9. 5. 2020.

Porezna uprava FBiH donijela je odluku o odgađanju prinudne naplate putem javne prodaje dok traje stanje nesreće.

Rokovi za podnošenje poreznih prijava za porez na dobit i porez na dohodak produženi su do 30. 4. 2020. i omogućeno je elektronsko podnošenje prijava.

Uspostavljeno je koordinaciono tijelo koje se sastoji od predstavnika relevantnih ministarstava FBiH, predstavnika poslodavaca i sindikata, a u cilju efikasnije koordinacije aktivnosti na pripremi i provođenju neophodnih ekonomskih mjera.

Uspostavljen je sistem kontrole cijena za određene proizvode i kao mjera kontrole propisano je zadržavanje cijene na nivou 5. 3. 2020. Odluka o mjerama neposredne kontrole cijena donesena je 16. 3. 2020., a na sjednici održanoj 9. 4. 2020. donesena je nova odluka kojom se prethodna stavlja van snage, a kao novu mjeru neposredne kontrole cijena propisuje se utvrđivanje marži u trgovini tako da ne prelaze nivo marži tih proizvoda na dan 5. 3. 2020.

Na sjednici održanoj 9. 4. 2020. godine Vlada Federacija BiH je donijela odluku kojom se privrednim društvima koja obavljaju trgovinu na veliko i trgovinu na malo naftnim derivatima propisuje maksimalna veleprodajna marža u apsolutnom iznosu u visini 0,06 KM po litru derivata i maksimalna maloprodajna marža u apsolutnom iznosu u visini 0,25 KM po litru derivata.

Pojačan je rad inspekcija na kontroli poštivanja odluka Vlade vezano za neposrednu kontrolu cijena određenih proizvoda.

S Udruženjem banaka i Agencijom za bankarstvo inicirane su aktivnosti uspostave regulatornog okvira i procjeni potreba i načina implementacije te postignut dogovor o moratoriju za kredite pravnim i fizičkim licima.

U okviru aktivnosti rebalansa budžeta FBiH i preusmjeravanja sredstava u mjere za ublažavanje posljedica pandemije u toku je formiranje stabilizacionog fonda kao posebne stavke u okviru budžeta s programom utroška vezanim za ublažavanje posljedica u privredi.

Usvojen je *Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica*, te je nakon usvajanja u oba doma Parlamenta FBiH stupio na snagu 10. 5. 2020. Ovim zakonom je predviđeno subvencioniranje doprinosa za obavezna osiguranja; obustava obračuna i plaćanja zatezne kamate na javne prihode; ukidanje obaveza plaćanja akontacije poreza na dobit; ukidanje obaveza plaćanja akontacije poreza na dohodak od samostalne djelatnosti; prekidanje obračuna zateznih kamata na zakašnjela plaćanja u dužničko-povjerilačkim odnosima; prekidanje prinudne naplate; održavanje stabilnosti pojedinih isplata; odgoda primjene propisa; uspostava Garancijskog fonda.

Na ovaj zakon je bilo uloženo više od stotinu amandmana, ali su svi odbijeni.

3.3. ENTITET REPUBLIKA SRPSKA

Za razliku od Federacije Bosne i Hercegovine koja je uvela stanje prirodne nesreće, Narodna skupština Republike Srpske je donijela *Odluku o uvođenju vanrednog stanja* u tom entitetu, te su ovlasti s Narodne skupštine RS-a prebačene na izvršnu vlast u entitetu.

Nakon uvođenja vanrednog stanja u ovom bh. entitetu, Vladi RS-a omogućeno je da donosi uredbe sa zakonskom snagom.

Vlada RS-a je donijela sljedeće mjere za pomoć privredi u tom entitetu:

- *Uredbu sa zakonskom snagom o Fondu solidarnosti za obnovu Republike Srpske;*
- *Uredbu sa zakonskom snagom o poreskim mjerama za ublažavanje ekonomskih posljedica nastalih usljed bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV2;*
- *Odluku o hitnoj isplati povrata poreza i doprinosa za povećanje plata u 2019. godini;*
- *Odluku o načinu izmirenja poreza na dohodak i doprinosa za mart 2020. godine ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 32/20, objavljena 6. 4. 2020. godine, a stupila na snagu narednog dana od dana objavljivanja), a koje će biti izmirene iz sredstava Fonda solidarnosti za posebne namjene za saniranje posljedica virusa korona. Navedene obaveze se odnose na plate radnika zaposlenih kod poslodavaca (pravnih lica i preduzetnika) koji su prestali s poslovanjem usljed proglašenja mjera na sprečavanju širenju virusa korona, a koji su radnicima isplatili platu nakon oporezivanja (neto platu) za mart 2020. godine i obaveze po osnovu doprinosa lica koja ostvaruju dohodak od samostalne djelatnosti koji su usljed proglašenja mjera na sprečavanju širenja virusa korona prestali s poslovanjem, odnosno kojima je zabranjen rad;*
- *Odluku o privremenoj odgodi plaćanja poreskih obaveza (Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 28/20, objavljena 27. 3. 2020. godine, a stupila na snagu narednog dana od dana objavljivanja), za privredne subjekte (pravna i fizička lica) koji usljed mjera na sprečavanju širenja virusa korona imaju poteškoće u poslovanju (o čemu privredni subjekti podnose Poreskoj upravi pismenu izjavu), kojom su: – obaveze po osnovu poreza na dobit, naknade za unapređenje opštekorisnih funkcija šuma i protivpožarne naknade po godišnjoj poreskoj prijavi za 2019. godinu, koje dospijevaju za plaćanje do 31. 3. 2020. godine, privremeno odgođene do 30. 6. 2020. godine; – obaveze po osnovu poreza na dohodak po godišnjoj poreskoj prijavi za porez na dohodak za 2019. godinu, koja dospijeva za plaćanje 31. 3. 2020. godine, privremeno odgođene do 30. 6. 2020. godine;*
- *Odluku o tromjesečnom moratorijumu na otplatu glavnice i kamate uz produženje roka otplate za tri mjeseca ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 28/20, objavljena 27. 3. 2020. godine, a stupila na snagu narednog dana od dana objavljivanja), pravnim licima i preduzetnicima, kojima su sredstva plasirana putem finansijskih posrednika ili direktno iz fondova kojim upravlja Investiciono-razvojna banka Republike Srpske a.d. Banjaluka, koji direktno ili putem finansijskog posrednika upute zahtjev ovoj banci.*
- *Odluku o privremenim mjerama bankama za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica uzrokovanim virusnim oboljenjem COVID-19 ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 27/20, objavljena 24. 3. 2020. godine, a stupila na snagu narednog dana od dana objavljivanja);*

- *Zaključak o radu carinskih službi* kojim se traži od Uprave za indirektno oporezivanje BiH da organizuje rad carinskih službi od 00 do 24 časa u cilju nesmetanog protoka robe;
- *Zaključak o neobračunavanju zateznih kamata*, kojim se preporučuje Mješovitom holdingu "Elektroprivreda Republike Srpske" Matično preduzeće AD Trebinje i svim davaocima komunalnih usluga i telekomunikacionih usluga u Republici Srpskoj, uključujući i IPTV, da prilikom ispostavljanja računa za izvršene usluge za mart, april i maj 2020. godine ne obračunavaju zatezne kamate;
- *odgađa se plaćanje prve rate poreza na promet nepokretnosti;*
- *smanjuje se godišnji paušalni iznos poreza na dohodak sa 600 na 240 KM;*
- *privrednicima kojim je zabranjen rad osigurano je plaćanje poreza i doprinosa na neto plaće za mjesec mart te isplata minimalne plaće, poreza i doprinosa za april iz Fonda solidarnosti.*

3.4. KANTONI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Nakon što je Federacija Bosne i Hercegovine donošenjem zakonskih i podzakonskih akata odlučila da ne ulazi u regulisanje ekonomskih mjera na nivou kantona, situacija je dodatno zakomplikovana kada je riječ o pružanju jedinstvenoga socioekonomskog odgovora u borbi s pandemijom COVID-19.

Kantonalne vlasti su u potpunosti prepuštene same sebi u donošenju mjera; za njih je osigurano 50 % sredstava koje je dobila Federacija BiH od kreditnog aranžmana s Međunarodnim monetarnim fondom.

Ovakvo ponašanje državnih i entitetskih vlasti dovelo je do veoma šarolikih mjera koje su donosili kantoni kao pomoć privredi.

Zbog netransparentnosti i pravovremenog donošenja mjera nije moguće tačno utvrditi sve donesene mjere na nivou kantona, međutim, one koje su pravovremeno donesene i objavljene u javnosti ocijenjene su nedovoljnima jer nisu obuhvatile većinu privrednih društava i radnika.

Kanton Sarajevo je donio sljedeće mjere:

Odlukom od 22. 3. 2020. godine formiran je Fond podrške privredi zbog posljedica izazvanih pandemijom; početni iznos ovog fonda je pet miliona KM.

Odlukom od 22. 3. 2020. godine visina zakupnine se smanjuje za 50 % za zakupce poslovnih prostora u vlasništvu KS-a, gdje je zakupodavac Kanton Sarajevo.

Premijer Vlade je u obraćanju 2. 4. 2020. najavio je da će Vlada KS-a privrednim subjektima kojima je zabranjen rad, a koji su zadržali sve radnike i koji nemaju poreznih dugovanja iz budžeta Kantona Sarajevo, osigurati isplate plaće za mart do iznosa minimalne plaće, a to je 406 KM; javni poziv je objavljen 10. 4. 2020.

Odlukom Vlade KS-a od 9. 4. 2020. korisnicima socijalnih davanja povećana je osnovica za obračun sa 660 na 700 KM.

Na hitnoj sjednici Skupštine KS-a, održanoj 7. 5. 2020. godine, donesen je *Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica i uštedama u Kantonu Sarajevo* („Službene novine KS“, br. 18/20). Zakonom se propisuju uslovi i način pomoći privrednim subjektima pogođenim koronavirusom, ukidanje plaćanja administrativne, sudske, komunalne i turističke takse kao i određenih naknada te donošenje programa kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u KS-u.

Vlada Kantona Sarajevo usvojila je 22. 5. 2020. godine *Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u Kantonu Sarajevo izazvanih koronavirusom (COVID-19)*. Javni poziv za dodjelu sredstava za finansiranje dijela minimalne plaće za mjesec april i maj 2020. godine objavljen je 5. 6. 2020. godine.

Tuzlanski kanton je donio sljedeće mjere:

Na sjednici održanoj 25. 3. 2020. godine zaključeno je da će Vlada Tuzlanskog kantona osigurati dodatni milion konvertibilnih maraka s *escrow računa* radi osiguranja dodatnih 27 miliona KM povoljnih kreditnih sredstava za potrebe privrede TK-a.

Privredni subjekti koji u ovom periodu budu otpuštali radnike neće biti obuhvaćeni programima Vlade Tuzlanskog kantona.

Vlada TK-a je na sjednici 16. aprila donijela *Program novčanih podrški u poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2020. godini*, kojim su planirana sredstva podrške u iznosu 4,5 miliona KM.

Skupština TK-a je 30. aprila usvojila *Zakon o subvenciji za ublažavanje posljedica uzrokovanih stanjem nesreće*.

Ministarstvo privrede TK-a je 3. 6. 2020. godine objavilo *Javni poziv za dodjelu sredstava za subvencioniranje neto plaće za april i maj* – maksimalno do visine minimalne neto plaće.

Zeničko-dobojski kanton donio je sljedeće mjere:

Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK-a pokrenulo je aktivnosti na izradi programa mjera podsticaja za proljetnu sjetvu.

Vlada ZDK-a je 3. 4. 2020. na vanrednoj sjednici usvojila dopune *Zakona o poticanju razvoja male privrede u cilju aktiviranja dodatnih sredstava za pomoć maloj privredi*; Ministarstvo privrede obavijestilo je Vladu da radi na pripremi seta mjera za kategorije ugostitelja i obrtnika, od kojih je najvažnija mjera subvencioniranja 60 % neto plaće.

Vlada ZDK-a sufinansirat će plaće privrednicima kojima je po naredbama Federalnog štaba civilne zaštite zabranjen rad, i to u iznosu 50 % neto plaće za mart i u iznosu 100 % minimalne neto plaće za april; poziv za sufinansiranje objavljen je 15. aprila.

Srednjobosanski kanton je donio ove mjere:

Vlada SBK-a je na sjednici 17. 4. 2020. dala saglasnost na *Prijedlog interventnih mjera Kriznog štaba Ministarstva privrede za praćenje i ublažavanje posljedica pandemije COVID-19 na privredu u SBK-u*.

Mjere obuhvaćaju formiranje novoga ekonomskog koda u kantonalnom budžetu njegovim rebalansom, koji će se koristiti za ublažavanje negativnih posljedica uzrokovanih pandemijom COVID-19; donošenje kantonalnog „Korona zakona“ i usklađivanja zakonskih i podzakonskih akata s njim; kao jedna od mjera daje se preporuka općinama da donesu vlastite odluke pomoći privrednim subjektima.

Vlada SBK-a, na sjednici održanoj 30. aprila, usvojila je *Program korištenja sredstava s kriterijima za ostvarivanje prava za dodjelu finansijskih sredstava privrednim subjektima*.

Ministarstvo privrede SBK-a je 27. 5. 2020. godine objavilo *Javni poziv za dodjelu sredstava za subvencioniranje dijela neto plaće za mjesec maj u visini 50 % minimalne neto plaće*. Vlada je 4. 6. 2020. godine proglasila prekid stanja prirodne nesreće za područje SBK-a.

Vlada SBK-a je 4. juna utvrdila *Prijedlog zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica* i uputila ga u daljnju proceduru. Odlukom Vlade SBK-a stanje nesreće uzrokovano pojavom koronavirusa na području ovog kantona prestaje 4. 6. 2020.

Unsko-sanski kanton donio je sljedeće mjere:

Vlada Unsko-sanskog kantona (USK) usvojila je *Prijedlog programa podrške subjektima male privrede zbog posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa te Zaključak o formiranju fonda za podršku privredi*.

Vlada USK-a je objavila *Javni poziv za dodjelu budžetskih sredstava za isplatu dijela plaća po Programu podrške subjektima male privrede*.

Bosansko-podrinjski kanton donio je sljedeće mjere:

Vlada BPK-a Goražde je na sjednici 16. aprila usvojila *Odluku o davanju saglasnosti na Program podrške razvoju poduzetništva i obrta za 2020. godinu*, kojim su predviđena sredstva u iznosu od 80.000 KM za pomoć obrtnicima čije je poslovanje zabranjeno odlukama nadležnih organa.

Skupština BPK-a Goražde je 19. maja usvojila *Zakon o ublažavanju negativnih posljedica uzrokovanih stanjem nesreće*.

Dana 5. 6. 2020. Vlada je usvojila *Program za ublažavanje negativnih posljedica uzrokovanih stanjem nesreće*.

Posavski kanton donio je sljedeće mjere:

Na sjednici održanoj 30. 4. 2020. godine Vlada Posavskog kantona je usvojila *Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju Programa utroška sredstava utvrđenih budžetom za 2020. godinu na poziciji Grant za razvoj poduzetništva, obrta i zadruga.*

Ministarstvo gospodarstva, rada i prostornog uređenja objavilo je 4. maja *Javni poziv za subvencioniranje plaća za mjesec april 2020. godine, s rokom za podnošenje prijava do 25. maja.*

Hercegovačko-neretvanski kanton donio je sljedeće mjere:

Skupština HNK-a usvojila je 22. maja *Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih epidemijom koronavirusa, kojim je, između ostalog, predviđeno subvencioniranje plaća u iznosu od 425 KM od dana početka zabrane rada do vremena prestanka zabrane za svaku pojedinu djelatnost.*

Zapadno-hercegovački kanton donio je sljedeće mjere:

Skupština ZHK-a usvojila je *Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa.*

4.

PRIJEDLOG MJERA I POLITIKA ZA RAZVOJ LOKALNOG PODUZETNIŠTVA U POSTPANDEMIJSKOJ EKONOMIJI

Kada govorimo o mjerama i politikama za razvoj lokalnog poduzetništva u postpandemijskoj ekonomiji, važno je razjasniti da je nemoguće predvidjeti kada će pandemija prestati, a samim tim ni početak ere *postpandemijske ekonomije*.

Pojam *postpandemijska ekonomija* u ovom dokumentu se primarno odnosi na period koji dolazi nakon završetka prvog vala pandemije u Bosni i Hercegovini, odnosno period nakon ukidanja stanja nesreće u Federaciji BiH i vanrednog stanja u Republici Srpskoj.

Također je važno naglasiti da za razvoj lokalnog poduzetništva nisu dovoljne mjere i politike koje će isključivo donositi jedinice lokalne samouprave u BiH, zapravo veliki broj mjera i politika za lokalni ekonomski razvoj potrebno je da donesu zakonodavni organi viših nivoa vlasti.

U ovom dokumentu su predložene mjere i politike za više nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini koje će imati direktan efekat na razvoj lokalnog poduzetništva.

Organizacija lokalne samouprave u BiH nije unificirana, kao što ni potrebe jedinica lokalne samouprave nisu jednake, samim tim ni mjere i politike za razvoj lokalnog poduzetništva ne mogu biti jednake za sve jedinice lokalne samouprave. Mjere i politike koje su dio ovog dokumenta prioritetno se odnose na razvijene i umjereno razvijene jedinice lokalne samouprave, zbog čega je važna analiza razvijenosti jedinica lokalne samouprave u BiH.

Za realizaciju ovih mjera važan je budžetski kapacitet jedinica lokalne samouprave kao i njihova kreditna sposobnost kako bi finansirale ove mjere i politike. Veći dio finansiranja ovih mjera i politika u vremenu krize mora dolaziti iz kreditnih sredstava, jer je na osnovu analize prihoda u Bosni i Hercegovini jasno da će prihodi u budžetima jedinica lokalne samouprave biti drastično smanjeni.

Predložene mjere i politike su usmjerene na očuvanju radnih mjesta, likvidnost kompanija i obrta u Bosni i Hercegovini, razvijanje kapaciteta za iduću godinu te povećanje potrošnje s ciljem pokretanja i razvoja lokalnog poduzetništva u postpandemijskom periodu.

4.1. POKRETANJE JAVNIH RADOVA, KAPITALNIH PROJEKATA I INVESTICIJA

Ono što smo naučili iz ranijih ekonomskih kriza jeste da je važno zadržati potrošnju u što je moguće većoj mjeri. Jedan od najvažnijih elemenata potrošnje svakako je i potrošnja javnog sektora kroz javne radove, kapitalne projekte i investicije.

Jedna od ključnih mjera u ekonomskoj krizi nazvanoj Velika depresija, ekonomski program *New Deal* koji je uveo američki predsjednik Franklin Delano Roosevelt 1933. godine, bilo je pokretanje javnih radova i javne potrošnje.

Bit *New Deal*a je bila intervencija države u ekonomskom sistemu zemlje tako da bi se uspjela pokrenuti tržišna ekonomija.

Intervencija je bila na mnogim nivoima: kroz direktnu stimulaciju – izdavanjem povoljnih kredita, usvajanjem novih zakona, otvaranjem javnih radova i raznim drugim reformama. Ključna mjera ovog ekonomskog programa bilo je pokretanje javnih radova.

Slično kao i u Velikoj ekonomskoj krizi, jako je važno da Bosna i Hercegovina kroz sve nivoe vlasti, što uključuje i jedinice lokalne samouprave, treba ubrzati realizaciju javnih radova, kapitalnih projekata i investicija.

Veliku grešku bi predstavljala odluka organa vlasti da u vremenu ekonomske krize odustanu od razvojnih projekata i trošenja novca u njihovu realizaciju, jer će upravo to dodatno usporiti ekonomiju i smanjiti potrošnju.

Za većinu javnih radova i kapitalnih projekata sredstva su već ranije osigurana kreditnim zaduženjima, dok one projekte koji su trebali biti realizovani iz budžetskih sredstava također treba realizovati mehanizmima brzog zaduživanja.

Iz sredstava MMF-a za brzo saniranje posljedica ekonomske krize značajan dio sredstava je planiran za jedinice lokalne samouprave i za realizaciju javnih radova i kapitalnih projekata.

4.2. PROGRAMI ZA ZADRŽAVANJE BROJA ZAPOSLENIH U PRIVREDNIM SUBJEKTIMA

Jedinice lokalne samouprave zajedno sa zavodima za zapošljavanje treba da pokrenu programe za zadržavanje broja zaposlenih u privrednim subjektima na prostoru tih jedinica lokalne samouprave.

Ovi projekti treba da budu usmjereni prema privrednim granama u tim jedinicama lokalne samouprave koje su podnijele najveći udar ove ekonomske krize.

U programima treba uspostaviti niz kriterija koji će biti specifični u zavisnosti od potreba te jedinice lokalne samouprave, ali osnovna obaveza privrednih subjekata mora biti zadržavanje broja zaposlenih na nivou prije marta 2020. godine.

Sredstva koja se dodjeljuju moraju biti definisana po zaposlenom radniku, dok njihova namjena treba biti široko postavljena kako bi ih privredni subjekti mogli koristiti tamo gdje su im potrebna za očuvanje radnih mjesta.

4.3. PROGRAMI STIMULACIJA ZA NOVA ZAPOSŁJAVANJA

Jedinice lokalne samouprave zajedno sa zavodima za zapošljavanje treba da pokrenu programe stimulacija za nova zapošljavanja u privrednim subjektima na prostoru svoje samouprave.

U ovim programima treba uspostaviti niz kriterija koji će biti specifični u zavisnosti od potreba te jedinice lokalne samouprave, ali osnovna obaveza privrednih subjekata mora biti povećanje broja zaposlenih na nivou prije marta 2020. godine.

Ključno je otkloniti nedostatke koji su se pojavljivali ranije u sličnim projektima novog zapošljavanja, kao i ograničenja koja su vezana za društvenu skupinu kojoj pripada novozaposlena osoba.

Utrošak sredstava dobijenih za novoupislenoga treba ostaviti na izbor poslodavcu, odnosno da u projektnoj aplikaciji navede za koju svrhu su potrebna finansijska sredstva kako bi zaposlio novu osobu.

4.4. POJEDNOSTAVLJIVANJE OTVARANJA NOVIH PRIVREDNIH SUBJEKATA

Prema izvještaju Doing Businessa Bosna i Hercegovina je na 90. mjestu, međutim, kada je riječ o lakoći otvaranja novih biznisa, bilo da se radi o obrtima ili kompanijama, BiH je svrstana na 184. mjesto na rang-listi.

Upravo ovaj pokazatelj govori o nužnosti donošenja mjera kako bi se pojednostavilo i olakšalo otvaranje novih privrednih subjekata u Bosni i Hercegovini.

Ako govorimo o jedinicama lokalne samouprave, veliki broj malih biznisa i obrta se upravo otvara putem lokalne administracije, međutim, pravila i propise ne donose jedinice lokalne samouprave već viši nivoi vlasti.

Kako bi se olakšalo osnivanje novih privrednih subjekata, potrebno je izvršiti izmjenu entitetskih zakona te realizovati one-stop-shop projekat jednošalterskog otvaranja privrednih subjekata.

4.5. SUBVENCIJE ZA KUPOVINU ZAŠTITNE OPREME I SREDSTAVA

Nakon što je većini privrednih subjekata u Bosni i Hercegovini bio zabranjen rad, ekonomija je ponovo otvorena u BiH, ali uz veliki broj mjera prevencije širenja koronavirusa.

Mjere koje su donijeli organi vlasti, a koje su nužne za očuvanje zdravlja građana, iziskuju mnogo finansijskih sredstava za privredne subjekte koji treba da ih provode.

Jedinice lokalne samouprave treba da sredstva koja imaju na raspolaganju za civilnu zaštitu svojih građana upotrijebe da se nabave i distribuiraju privrednim subjektima sredstva za zaštitu radnika i klijenata koja su propisali organi vlasti.

4.6. SMANJENJE CIJENA ZAKUPA POSLOVNIH PROSTORA

Jedinice lokalne samouprave koje raspolažu poslovnim prostorima koji su u zakupu privrednih društava treba da razmotre smanjenje cijena zakupnine za te poslovne prostore.

Jedinice lokalne samouprave mogu uspostaviti kriterije za smanjenje cijene u zavisnosti od specifičnosti svake od jedinica lokalne samouprave, kao i od djelatnosti koju u tim poslovnim prostorima obavljaju privredni subjekti.

4.7. SMANJENJE CIJENA ZAKUPA JAVNIH POVRŠINA

Većina jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini izdaje javne površine privrednim subjektima za obavljanje određenih djelatnosti.

Takve jedinice lokalne samouprave treba da razmotre smanjenje cijena zakupa za javne površine za određene djelatnosti i određene privredne subjekte koji su direktno pogođeni ekonomskom krizom.

4.8. SUBVENCIJA TROŠKOVA OBRADE KREDITA I KAMATA NA KREDITE

Velikom broju privrednih subjekata su potrebna kreditna sredstva kako bi nastavili poslovanje nakon što je ekonomska kriza pogodila svijet i Bosnu i Hercegovinu.

Jedinice lokalne samouprave mogu pomoći privrednim subjektima tako što će osigurati programe subvencije troškova obrade kredita, kamata na kredite kao i uspostavljanje garantnog fonda za privredne subjekte.

Realizaciju ove mjere znatno mogu ubrzati entitetske vlade putem razvojno-investicijskih banaka koje su u njihovom vlasništvu.

4.9. SMANJENJE PARAFISKALNIH NAMETA

Svaka jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini može izvršiti analizu postojećih parafiskalnih nameta privredi.

Nakon urađene analize jedinice lokalne samouprave treba da predstave program podrške privredi kroz smanjenje iznosa parafiskalnih nameta.

Pored smanjenja iznosa koštanja parafiskalnih nameta privredi, jedinice lokalne samouprave treba da predstave i program ukidanja pojedinih parafiskalnih nameta koji nisu nužni za funkcioniranje te jedinice lokalne samouprave.

4.10. USTUPANJE MARKETINŠKOG PROSTORA PRIVREDNIM SUBJEKTIMA

Kada se nađu na udaru ekonomske krize, većina privrednih subjekata najviše ušteda pravi na troškovima marketinga.

Uštede na marketingu prave dvostruku štetu ekonomiji u Bosni i Hercegovini; privredna društva koja prave uštede na marketingu imat će manju mogućnost prodaje svoje robe i usluga, dok će kompanije koje se bave marketinškom djelatnošću imati pad prometa.

Jedinice lokalne samouprave mogu realizovati programe pružanja marketinških usluga u tri smjera.

Jedan je ustupanje javnih površina čiji je vlasnik jedinica lokalne samouprave privrednim društvima kojima su potrebne marketinške usluge.

Drugi smjer podrške se može kretati osiguranjem sredstava za marketinške kampanje kroz digitalni marketing, privrednim subjektima kojima je potrebna ta vrsta marketinga, a koji je trenutno jedan od najjeftinijih načina promocije i marketinga.

Treći smjer podrške u uslugama marketinga jeste organizacija edukacija koje će organizovati jedinica lokalne samouprave sa stručnjacima digitalnog marketinga za male poduzetnike o tome kako da koriste besplatne marketinške alate.

4.11. OTVARANJE NOVIH KAPACITETA POSLOVNIH INKUBATORA

Mali privredni subjekti će zbog ekonomske krize imati velikih problema s plaćanjem osnovnih troškova poslovanja kao što su kancelarijski, režijski, materijalni i finansijski troškovi.

Jedinice lokalne samouprave mogu značajno olakšati poslovanje takvih privrednih subjekata otvaranjem novih kapaciteta u poslovnim inkubatorima ako postoje u toj JLS, ili otvaranjem novih poslovnih inkubatora.

U postpandemijskoj ekonomiji poslovni inkubatori mogu uveliko pomoći malim privrednim subjektima i pružiti sigurnost osnovnih potreba za poslovanje, a da se privredni subjekti mogu fokusirati na poslovanje.

4.12. PODRŠKA ZA START-UP BIZNIS I SAMOZAPOŠLJAVANJE

Otvaranje start-up biznisa ili samozapošljavanje u Bosni i Hercegovini i prije pojave ekonomske krize bilo je jako otežano.

Većina jedinica lokalne samouprave u svojim budžetima nije izdvajala sredstva za samozapošljavanje ili pokretanje start-up biznisa.

Ekonomska kriza će dodatno otežati mogućnost samozapošljavanja i pokretanje start-up biznisa zbog čega je važno da u narednom periodu jedinice lokalne samouprave koje su do sada pružale podršku za ove projekte tu podršku nastave te ako su u mogućnosti povećaju iznos sredstava za njih.

Jedinice lokalne samouprave koje do sada nisu realizovale ove programe treba da u skladu sa svojim mogućnostima pokrenu podršku za samozapošljavanje i start-up biznis.

4.13. OGRANIČAVANJE ŠKOLSKIH EKSKURZIJA I IZLETA ISKLJUČIVO NA BOSNU I HERCEGOVINU

Jedinice lokalne samouprave, u saradnji s višim nivoima vlasti i javnim obrazovnim ustanovama, treba da pokrenu programe da se školske ekskurzije i izleti ograniče isključivo na Bosnu i Hercegovinu u narednom periodu.

Na ovaj način će se maksimalno zaštititi zdravlje djece, a i pomoći posrnutom turizmu u našoj zemlji koji je osjetio najveći udar ove ekonomske krize.

4.14. ISPLATA NEOPOREZIVIH NAKNADA KROZ VAUČERE ZA UGOSTITELJSKE I TURISTIČKE OBJEKTE

Godišnje se deseci miliona KM isplate u javnom sektoru kroz neoporezive naknade za godišnji odmor (regres). Veliki dio ovog novca završi u drugim državama nakon što naši radnici za godišnji odmor odaberu destinacije izvan Bosne i Hercegovine.

Entiteti zajedno s jedinicama lokalnih samouprava mogu realizovati projekat vaučera za ugostiteljske i turističke objekte, tako isplatiti regres u javnom sektoru te na taj način direktno podsticati turizam desecima miliona KM.

4.15. UBRZAVANJE LOKALNIH PROCEDURA ZA IZGRADNJU

Prema ranije spomenutom izvještaju Doing Businessa Bosna i Hercegovina je na 90. mjestu, međutim, kada je riječ o procedurama za dobijanje građevinskih dozvola, naša zemlja je svrstana na 173. mjesto na rang-listi, što je izrazito otežavajuća okolnost po kapitalne projekte i investicije.

Jedinice lokalne samouprave u postpandemijskoj ekonomiji maksimalno treba da skrate i olakšaju procedure dobijanja građevinskih dozvola.

Upravo građevinski sektor ima veliki potencijal u kapitalnim projektima i investicijama, a i otvara mnogo radnih mjesta za državljane BiH koji su prije ove krize radili građevinske poslove u inostranstvu, a sada su nezaposleni u svojoj zemlji.

Aktivnost građevinskog sektora za sobom povlači i povećanu potrošnju u BiH.

4.16. PODSTICAJI ZA TURIZAM

Turizam je grana privrede koja je u Bosni i Hercegovini doživjela najveće gubitke i pad prometa zbog pandemije COVID-19 i ekonomske krize koja je posljedica pandemije.

Hiljade radnih mjesta su ugašene u sektoru turizma, mnogi su turistički objekti zatvoreni, a sektor turizma je izostavljen i iz mnogih mjera vlada na svim nivoima vlasti.

Nužno je da jedinice lokalne samouprave u skladu sa svojim mogućnostima i potrebama naprave programe pomoću sektoru turizma.

Sada je već jasno da je skoro nemoguće spasiti radna mjesta u turizmu, ali kroz programe pomoći turizmu treba biti cilj sačuvati likvidnost samih privrednih društava koja se bave turizmom, kako bi spremna dočekala otvaranje granica i povratak turizma i stranih gostiju u Bosnu i Hercegovinu.

4.17. PODRŠKA STARIM TRADICIONALNIM ZANATIMA

Stari tradicionalni zanati su i prije ekonomske krize bili na ivici opstanka te je njihov status i poslovanje samo dodatno pogoršala pandemija i ekonomska kriza.

Zanatstvo je usko vezano za turizam kada je riječ o prodaji zanatskih proizvoda, zbog čega i ovaj sektor zbog nedostatka stranih gostiju bilježi ogromne gubitke.

Slično kao i sektor turizma, zanatlije i stari tradicionalni zanati nisu bili uključeni u mjere raznih nivoa vlasti u ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica.

Jedinice lokalne samouprave u kojima postoje stari tradicionalni zanati treba da pokrenu programe podrške zanatlijama kako bi mogli izdržati i preživjeti ovu ekonomsku krizu.

4.18. PODRŠKA POLJOPRIVREDI I SEOSKOM GOSPODARSTVU

Kada su usljed pandemije COVID-19 sredinom marta mjeseca zatvorene granice i kada je znatno bio otežan promet roba, tada smo uvidjeli koliko je važna proizvodnja hrane, poljoprivreda i seosko gospodarstvo.

Ovaj sektor godinama zanemaruju vlasti; iako se deseci miliona KM ulažu u njega, zbog nekvalitetno organizovanih programa on je na ivici opstanka.

One jedinice lokalne samouprave koje imaju mogućnost za razvoj poljoprivrede i seoskog gospodarstva treba u narednom periodu da naprave programe dodatnog subvencioniranja i podrške ovom sektoru.

5.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ekonomska kriza izazvana pandemijom koronavirusa još dugo će trajati zbog svoje specifičnosti i zbog velikih ograničenja u radu privrede duži vremenski period, posebno u oblasti turizma i popratnih djelatnosti vezanih za njega. Zbog toga je potreban značajan angažman države na svim nivoima vlasti koji će za cilj imati povratak privrede na stanje prije pandemije COVID-19.

Svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini imat će značajan pad budžetskih prihoda; kao država koja nije članica EU-a i nema pristup fondovima koji mogu stabilizovati njezine fondove potrebno je da nađe finansijska sredstva za stabilizaciju budžeta i ulaganja u privredu. Jasno je da će se, uz sporadične donacije, BiH morati okrenuti uzimanju povoljnih kredita i izdavanju obveznica kako bi to mogla i učiniti.

Kako bi se privreda u Bosni i Hercegovini što prije oporavila, jedan od važnih faktora je održati potrošnju na što većem nivou. Jedan od bitnih elemenata održavanja potrošnje svakako je javna potrošnja lokalnih zajednica, zbog čega ne smije doći do zastoja u ulaganjima i potrošnji, a prije svega u infrastrukturnim projektima za koje su već ranije osigurana finansijska sredstva.

Dosadašnje mjere koje su poduzeli svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini nisu dale željene rezultate, što pokazuju brojevi o nezaposlenosti, odjavama radnika, padu BDP-a, smanjenju poreznih i neporeznih prihoda, smanjenju potrošnje, smanjenju uvoza i izvoza i drugih ekonomskih pokazatelja. Najveći problem predstavlja izostanak drugog paketa ekonomskih mjera koji je najavljen, ali se nije desio; imamo naznake da će bit uskoro usvojen i implementiran. Također, mjere iz prvog paketa pomoći uveliko kasne ili se djelimično provode.

Viši nivoi vlasti prilikom provođenja mjera prema jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini treba da brinu o stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave i programe pomoći prilagođavaju potrebama tih jedinica.

U narednom periodu viši organi vlasti u Bosni i Hercegovini (država, entiteti i kantoni) trebali bi implementirati mjere koje su preporučene u ovom dokumentu i koje treba da pomognu lokalnoj privredi u postpandemijsko vrijeme.

Također, jedinice lokalne samouprave u BiH, u skladu sa svojim mogućnostima, stepenom razvijenosti i potrebama, treba da implementiraju mjere koje su predložene u ovom dokumentu i koje treba da pomognu u razvoju jedinice lokalne samouprave i lokalnoj privredi nakon pandemije.

O AUTORU

Ajdin Kahrović je dugogodišnji društveni aktivista. Po struci je inženjer elektrotehnike, ali je od 2009. godine aktivan član niza nevladinih organizacija koje se bave pitanjima ljudskih prava, socijalne pravde i omladinskog aktivizma.

Od 2014. do 2016. bio je osnivač i predsjednik Vijeća mladih Stari Grad Sarajevo te osnivač Vijeća mladih Kantona Sarajevo. Od 2014. do 2017. godine bio je član Komisije za koordinaciju pitanja mladih pri Vijeću ministara BiH.

Od 2015. godine je aktivista, saradnik i član Skupštine Foruma lijeve inicijative u okviru koje je napisao i mentorisao izradu niza javnih politika.

Pored angažmana u nevladinom sektoru, Ajdin Kahrović je aktivan član Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine (SDPBiH) i učestvovao je u izradi svih izbornih programa ove stranke od 2012. godine.

IMPRESUM

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: dr. Peter Hurrelbrink, direktor

Tel.: +387 33 722 010

Fax: +387 33 613 505

E-mail: fes@fes.ba

www.fes.ba

DTP: Anel Ćuhara

Štampa: Amos Graf, Sarajevo

Tiraž: 300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

338.1(497.6)

KAHROVIĆ, Ajdin

Ekonomija u postpandemijskom vremenu : prilike za razvoj lokalnog poduzetništva / Ajdin Kahrović. - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, 2020. - 33 str. : graf. prikazi, tabele ; 30 cm. - (Ekonomija i finansije)

O autoru: str. [35].

ISBN 978-9926-482-05-3

COBISS.BH-ID 40406534

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

EKONOMIJA U POSTPANDEMIJSKOM VREMENU

Prilike za razvoj lokalnog poduzetništva

Viši nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini treba da donesu mjere koje će pomoći lokalnoj privredi u postpandemijsko vrijeme.

Jedinice lokalne samouprave u okviru svojih nadležnosti, mogućnosti i potreba treba da donesu mjere koje će pomoći lokalnoj privredi.

Potreban je značajan angažman države kroz sve nivoje vlasti, što će za cilj imati povratak privrede na stanje prije pandemije COVID-a 19.

Bosna i Hercegovina nije članica EU-a i nema pristup fondovima koji mogu stabilizovati fondove, pa je potrebno naći finansijska sredstva za stabilizaciju budžeta i ulaganje u privredu.

Više informacija o ovoj temi pronađite na:
www.fes.ba